

Briselē, 9.3.2021.
COM(2021) 109 final

**KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

**par Regulas (EK) Nr. 850/2004 jeb Noturīgo organisko piesārņotāju regulas
pieņemšanu**

{SWD(2021) 53 final}

Saturs

Saturs.....	1
1. Ievads	2
2. Pārvaldības un kontroles pasākumi	3
2.1 Pārskats	3
2.2 Ražošana, laišana tirgū, izmantošana, eksports un izpildes panākšana	3
2.3 Krājumi	3
2.4 Atkritumu apsaimniekošana un uzglabāšana.....	4
3. Izplūde vidē un vidiskā koncentrācija	4
4. Pasākumi zināšanu apmaiņas veicināšanai	10
5. Secinājumi	11
1. tabula. PHB emisiju samazinājums dalībvalstīs.....	6
1. attēls. <i>EMEP</i> monitoringa kartes Eiropai.....	9

1. Ievads

Noturīgie organiskie piesārņotāji (NOP) ir pasaules mērogā bīstamas ķīmiskās vielas, jo tās ir noturīgas, bioakumulatīvas un toksiskas (*PBT*) un tām ir raksturīga pārnese lielā attālumā; rezultātā tās veido nosēdumus un uzkrājas tālu no ražošanas un izmantošanas vietas. NOP regulē divi starptautiski nolīgumi, kuru mērķis ir aizsargāt cilvēka veselību un vidi pret šo vielu kaitīgo ietekmi, pārtraucot vai samazinot vielu ražošanu, izmantošanu un izplūdi vidē. 1998. gadā pieņēma Orhūsas Protokolu par noturīgajiem organiskajiem piesārņotājiem, kurš ietilpst ANO EEK Konvencijā par gaisa pārrobežu piesārņojumu lielos attālumos (*CLRTAP*), un 2001. gadā tika pieņemta Stokholmas Konvencija par noturīgajiem organiskajiem piesārņotājiem, kura stājās spēkā 2004. gadā.

Eiropas Savienība ir Orhūsas protokola un Stokholmas konvencijas līgumslēdzēja puse, un, lai īstenotu konvenciju, tā pieņēma Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Regulu (EK) Nr. 850/2004 par noturīgiem organiskajiem piesārņotājiem, ar ko groza Direktīvu 79/117/EEK (turpmāk “NOP regula”). Regula (EK) Nr. 850/2004 tika atcelta un aizstāta ar Regulu (ES) 2019/1021 par noturīgiem organiskajiem piesārņotājiem.

NOP regulu regulāri atjaunina, lai transponētu konvencijas un protokola grozījumus (lielākoties tā ir jaunu vielu iekļaušana attiecīgajos pielikumos), un tajā ir noteikti konkrēti pienākumi visām ES dalībvalstīm. Šajos pienākumos iekļautas sīkas norādes par to, kā ir jāražo, jālaiž tirgū un jāizmanto NOP, kuri minēti trīs pielikumos (I pielikums — aizliegtie NOP, II pielikums — ierobežotie NOP, III pielikums — nejauša izplūde). Regula arī reglamentē šo vielu krājumu pārvaldību, izplūdi vidē un vidiskās koncentrācijas uzraudzību, turklāt tajā ir iekļautas normas par atkritumu apsaimniekošanu. Viena no NOP regulas prasībām ir dalībvalstīm izstrādāt nacionālos īstenošanas plānus un rīcības plānus, lai apzinātu un pārvaldītu NOP avotus savā teritorijā.

Regulas (EK) Nr. 850/2004 12. pantā bija izklāstītas dalībvalstīm un Eiropas Komisijai noteiktās ziņošanas prasības. Dalībvalstīm ik gadu bija jāiesniedz ziņojums ar statistikas datiem par I un II pielikumā minēto vielu ražošanu un laišanu tirgū. Tāpat dalībvalstīm reizi trijos gados bija jāziņo Komisijai par NOP regulas noteikumu īstenošanu. Komisijai bija pienākums reizi trijos gados sagatavot kopsavilkuma ziņojumu, kurā sniegts pārskats par dalībvalstu sniegto informāciju, kā arī pamatojošu informāciju, kas pieejama Eiropas Piesārņojošo vielu un izmešu pārneses reģistrā (*E-PRTR*) un *CORINAIR* emisiju pārskatos, kuri sagatavoti programmā *EMEP* (sadarbības programma, ar ko veic Eiropā notiekošas gaisa piesārņotājvielu izplatības lielos attālumos monitoringu un novērtēšanu). Komisijai bija pienākums arī nosūtīt Eiropas Parlamentam un Padomei īsu pārskatu par šo kopsavilkuma ziņojumu.

Līdz šim ir publicēti divi kopsavilkuma ziņojumi par Eiropas Savienības un dalībvalstu rīcību saskaņā ar Regulu (EK) Nr. 850/2004. Pirmais kopsavilkuma ziņojums, kuru publicēja 2009. gadā, attiecas uz laikposmu no 2004. gada, kad stājās spēkā NOP regula, līdz 2006. gadam. Otrais kopsavilkuma ziņojums, kuru publicēja 2011. gadā, attiecas uz laikposmu no 2007. līdz 2009. gadam. Šajā Komisijas ziņojumā ir iekļauts pārskats par trešo kopsavilkuma ziņojumu, kas attiecas uz laikposmu no 2010. līdz 2013. gadam.

2. Pārvaldības un kontroles pasākumi

2.1 Pārskats

NOP vielu pārvaldība attiecas uz vairākiem vielas aprites cikla elementiem. Konkrēti šeit ietilpst ķīmisko vielu ražošana, laišana tirgū un izmantošana, kā arī novecojušu preču krājumi, atkritumu apsaimniekošanas jautājumi un regulas izpildes panākšana.

2.2 Ražošana, laišana tirgū, izmantošana, eksports un izpildes panākšana

Saskaņā ar dalībvalstu sniegtajiem ziņojumiem NOP regulas izpildes panākšana ir vides aģentūru vai inspekciju pārziņā; procesa pārvaldība notiek, izmantojot pārbaudi un ziņošanas režīmu. Divas dalībvalstis ziņoja, ka 2010.–2013. gadā ir saražotas I un II pielikumā minētās vielas un tas darīts atbilstīgi īpašiem izņēmumiem vai pieņemamiem nolūkiem, kā noteikts NOP regulā. Vācijas ziņojumā teikts, ka katru gadu saražotas aptuveni 9 tonnas PFOS. Tomēr 2013. gadā lielāko daļu no šīs produkcijas (5,8 tonnas gadā) eksportēja ārpus ES, galvenokārt uz ASV (2 tonnas) un Austrumāzijas un Dienvidaustrumāzijas valstīm un teritorijām (konkrēti, Dienvidkoreju, Singapūru, Taivānu un Honkongu). Savukārt Horvātija ziņoja, ka 2010., 2011. un 2012. gadā valstī ražoja īsās ķēdes hlorparafīnus.

Attiecībā uz laišanu tirgū neliels skaits dalībvalstu izmantoja 4. pantā minētās normas par NOP vielu izmantošanu pētniecībā un izstrādē. Dažas dalībvalstis izmantoja arī iespēju laist tirgū PFOS, pamatojoties uz II pielikumā minētajiem izņēmumiem. Šīs vielas lielākoties lietoja metāla hromēšanas rūpniecībā kā miglas supresantus.

Četras dalībvalstis (Vācija, Francija, Austrija un Apvienotā Karaliste) norādīja, ka ir eksportējušas ārpus ES noteiktu daudzumu NOP vielu; lielākais eksports bijis Vācijai, kas ik gadu eksportēja 5800 kg PFOS uz 12 valstīm. Apvienotā Karaliste uz Dienvidkoreju eksportēja lindānu. Turklāt dažas ķīmikālijas tika eksportētas izmantošanai par laboratorijas references materiālu: Austrija uz Ziemeļmaķedoniju eksportēja aldrīnu un uz Belizu — aldrīnu, DDT, dielrīnu un lindānu, bet Francija uz ASV eksportēja DDT.

Piecas dalībvalstis (Bulgārija, Lietuva, Nīderlande, Zviedrija un Apvienotā Karaliste) sāka pārkāpuma procedūras par NOP vielu nelegālu tirdzniecību, to vidū par HHB klātbūtni uguniņošanas ierīcēs un SCCP klātbūtni bērnu rotaļlietās.

2.3 Krājumi

NOP vielu krājumi parasti bija attiecināmi uz trīs preču veidiem, proti, uz PHB vai ar PHB kontaminētām dielektriskajām iekārtām, novecojušiem pesticīdiem un tādu pakāpeniski izskauzamu preču krājumiem, kas kopš 2009. gada norādītas papildinātajā NOP regulas vielu sarakstā. Daudzas dalībvalstis jau iepriekš ir veikušas būtiskus pasākumus, lai apzinātu un izņemtu no ekspluatācijas iekārtas, kuru sastāvā ir PHB, taču process ir ilgstošs, un sešas dalībvalstis (Vācija, Īrija, Francija, Rumānija, Slovēnija un Apvienotā Karaliste) ziņoja, ka laikposmā no 2010. līdz 2013. gadam vēl tika lietotas iekārtas, kuru sastāvā bija PHB. Attiecībā uz novecojušiem pesticīdiem vairākas dalībvalstis ziņoja, ka nekad nav ražājušas vai izmantojušas NOP pesticīdus vai ir sākušas to izskaušanu agrīnā posmā, tāpēc šajās valstīs 2010. gadā vairs nebija šo pesticīdu krājumu.

Citas dalībvalstis atzīmēja, ka, lai arī tajās joprojām bija liels daudzums novecojušu pesticīdu, no tiem atbrīvojās, īstenojot pārvaldības vai likvidēšanas programmas. Novecojušu pesticīdu galīgā likvidēšana notiek, veicot to incinerāciju dalībvalstī vai eksportējot tos uz atkritumu apsaimniekošanas iekārtām kaimiņos esošajās dalībvalstīs. Bulgārija eksportēja ievērojamu daudzumu novecojušu pesticīdu uz Vāciju, lai veiktu to galīgo likvidēšanu sadedzinot. Otra

iespēja ir ilgstoša uzglabāšana. Bulgārija izmantoja dzelzsbetona konteinerus *B-B cube*, kas paredzēti ļoti toksisku atkritumu uzglabāšanai un novērš risku, ka tie varētu izplūst vidē.

Vācija, Īrija un Apvienotā Karaliste ziņoja par PFOS un preču, kuru sastāvā ir PBDE, krājumiem, kam paredzēta galīgā likvidēšana. Vācijas nacionālajā īstenošanas plānā iekļauti arī komentāri par PBDE daudzumiem, kas varētu būt sastopami noliektos transportlīdzekļos, un par nepieciešamību šīs preces piemērotā veidā aizvēkt un likvidēt, nevis reciklēt.

2.4 Atkritumu apsaimniekošana un uzglabāšana

Dalībvalstu sniegtā informācija aktualizē jautājumu par kontaminētu zemi. Kaut arī liela daļa dalībvalstu ir ieviesušas programmas novecojušu pesticīdu savākšanai, novietošanai krājumos un likvidēšanai, nevar aizmirst arī par problēmām, ko rada kontaminēta zeme, it īpaši minēto vielu agrāko ražotņu tuvumā. Nīderlandes un Somijas sniegtie dati liecina par lielu daudzumu šādu potenciāli kontaminētu teritoriju. Šādos gadījumos parasti izmanto tādu sanācijas metodi kā izrakšana, taču rezultātā tiek iegūts liels daudzums piesārņotas augsnes, kas ir jāuzskata par bīstamajiem atkritumiem.

3. Izplūde vidē un vidiskā koncentrācija

NOP regulas 6. panta 1. punktā ir noteikts pienākums dalībvalstīm divu gadu laikā pēc regulas stāšanās spēkā izveidot pārskatus par III pielikumā minēto vielu emisijām gaisā, zemē un ūdenī. Emisiju pārskati ir galvenais resurss, no kura politikas veidotāji gūst nacionālo īstenošanas plānu izstrādei vajadzīgo informāciju. Pārskati jo īpaši palīdz apzināt galvenos emisiju samazināšanas avotus vai neskaidrās jomas, kurās ir jāturpina veikt izpēti, lai varētu labāk raksturot avotu.

Deviņas dalībvalstis (Bulgārija, Čehija, Francija, Lietuva, Nīderlande, Rumānija, Slovēnija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste) ziņojumā iekļāva emisiju provizoriskos datus, attiecīgā gadījumā atzīmējot būtiskus datu iztrūkumus pieejamo datu kopā. Lai iegūtu pilnīgāku ainu, ziņojumos iekļauto datu kopu papildināšanai tika izmantoti dati no *EMEP WebDab* tīmekļa vietnes¹. *EMEP WebDab* datus ir iekļautas emisijas laikposmā no 2010. līdz 2012. gadam, par ko saskaņā ar Orhūsas protokolu ir ziņots ANO EEK. Lai papildinātu apkopoto informāciju, tika izmantoti arī dati, kas Stokholmas konvencijai iesniegti otrajā ziņošanas kārtā (2010. gada 31. decembrī). Lai apstiprinātu emisiju tendences, datus turklāt salīdzināja ar *E-PRTR* tīmekļa vietnē publicētajiem datiem un *EMEP MSC-E* un Arktikas uzraudzības un novērtēšanas programmas (*AMAP*) vides monitoringa datiem.

Pamatojoties uz pieejamajiem datiem, 26 no 28 dalībvalstīm izstrādāja un ziņojumā iekļāva emisiju provizoriskos datus par dioksīniem, furāniem, PAH un HHB, savukārt 24 no 28 dalībvalstīm izstrādāja un ziņojumā iekļāva emisiju provizoriskos datus par PHB. Grieķija un Luksemburga bija vienīgās dalībvalstis, kas 2010.–2013. gada ziņojumā neiesniedza emisiju provizoriskos datus ne par vienu no III pielikumā minētajām vielām ne ANO EEK, ne arī saskaņā ar NOP regulas 12. pantā minēto prasību. Visos gadījumos izstrādātie un ziņojumā iekļautie dati lielākoties attiecas uz emisijām gaisā, un tikai neliels skaits dalībvalstu ieguva un ziņojumā iekļāva emisiju provizoriskos datus par pārējiem vektoriem, ne tikai gaisu, lai gan regulas prasība ir iesniegt provizoriskos datus par gaisu, zemi un ūdeni.

¹ <http://www.ceip.at/>

Dioksīni un furāni

Dioksīnus un furānus neražo komerciāli, un tie parasti rodas nepilnīgas sadegšanas procesos, piemēram, atklātā degšanā, vai metalurģijā. Eiropā galvenais minēto vielu rašanās avots bija cietā kurināmā lietošana mājokļos — šādi radās 38 % no visām emisijām. Salīdzinājumā enerģijas ražošanas nozare radīja 5 %, bet kurināmā dedzināšana siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanai rūpniecības vajadzībām — 18 % no visām emisijām. Kaut arī elektroenerģijas ražošanas nozare patērē lielu daudzumu cietā fosilā kurināmā, augstā darba temperatūra, kā arī krasāka emisiju samazināšana, ko ieviesa ar Rūpniecisko emisiju direktīvu², ļauj panākt daudz zemākas emisijas uz ogļu tonnu salīdzinājumā ar mājokļu sektora avotiem. Otrs lielākais avots pēc kurināmā lietošanas mājokļos bija dzelzs un tērauda rūpniecība (15 %); *E-PRTR* dati apstiprina secinājumu, ka dzelzs un tērauda iekārtas ir vienīgais lielākais dioksīnu un furānu emisiju punktveida avots.

Datu pārskats par 2010.–2012. gadu liecina, ka dioksīnu un furānu emisijai lielākajā daļā dalībvalstu bija tendence samazināties. Salīdzinot ar 1990. gada emisiju līmeni, laikposmā no 1990. līdz 2012. gadam emisijas visā ES bija samazinājušās par 45 % (sk. arī 1. attēlu). Vidējais dioksīnu un furānu emisiju daudzums uz vienu iedzīvotāju 2012. gadā bija 5,5 µg I-TEQ.

Dalībvalstis, kas bija sniegušas provizoriskus datus arī par pārējiem vektoriem, ne tikai gaisu, galvenokārt atzina, ka emisijas gaisā visumā līdzinājās emisijām atliekās³. Kopš Atkritumu sadedzināšanas direktīvas ieviešanas ir uzlabojusies emisiju samazināšana gaisā un procesa plānojums, un laikposmā no 1990. līdz 2012. gadam ir ievērojami samazinājušās rūpniecības radītās dioksīnu un furānu emisijas gaisā. Tomēr tā rezultātā rodas gaisa piesārņojuma kontroles atliekas, ko reizēm dēvē par pelnu putekļiem un kas var būt stipri kontaminētas ar tādām piesārņotājvielām kā dioksīni un furāni. Dati jāinterpretē piesardzīgi, jo emisijas gaisā, zemē un ūdenī ir tieša izplūde vidē nekontrolētā veidā. Savukārt atliekas ir kontaminēti saražotie cietie atkritumi, kurus parasti likvidē kontrolētā veidā un kuri ne vienmēr pilnībā izplūst vidē.

Polihlorbifenili (PHB)

Polihlorbifenilus komerciāli lietoja dažādiem nolūkiem, it īpaši dielektriskajās iekārtās. Lielās ķīmiskās stabilitātes un noturības dēļ tie bija šim nolūkam ideāli piemēroti siltumnesēji šķidrumi. PHB var arī rasties nejaušā ceļā, īpaši degšanas procesā. Galvenais emisiju avots bija dielektriskās iekārtas, kas radīja 32 % no visām emisijām gaisā. Tomēr PHB emisiju provizoriskie dati ir iekļauti tikai četru valstu — Īrijas, Horvātijas, Ungārijas un Apvienotās Karalistes — pārskatos no visu 25 valstu pārskatiem, kas ANO EEK iesniegti atbilstīgi *CLRTAP* prasībām, un tas liecina par milzīgu datu iztrūkumu. Pārējie lielākie avoti bija fosilā kurināmā dedzināšana mājokļos (21 %) un metalurģija (16 %).

2010.–2012. gada dati par emisijām atmosfērā liecina, ka emisijām lielākoties bija tendence samazināties. Salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni 2012. gadā emisijas visā ES bija samazinājušās par aptuveni 50 % (1. tabula). Vidējais emisiju daudzums uz vienu iedzīvotāju 2012. gadā bija 13 mg. Lai sniegtu salīdzinājumu ar emisiju pārskatu provizoriskajiem datiem, 1. attēlā ir redzamas kartes ar pieejamajiem apkārtējās vides monitoringa datiem, kas iegūti no *EMEP MSC-E* par 1990. un 2012. gadu. Gan *EMEP* dati par Eiropu, kas redzami 1. attēlā, gan

² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/75/ES (2010. gada 24. novembris) par rūpnieciskajām emisijām (piesārņojuma integrēta novēršana un kontrole), OV L 337, 17.12.2010., 17. lpp.

³ Saskaņā ar Stokholmas konvenciju ir pieņemts, ka "atliekas" ir atkritumi, kas piesārņoti ar NOP un ko likvidē kontrolētā veidā; šis termins ir atšķirīgs no termina "zeme", kas saistīts ar tiešu materiāla izplūdi zemē nekontrolētā veidā.

AMAP Arktikas uzraudzības dati nepārprotami liecina par atmosfērā esošās koncentrācijas un emisijas samazinājumu kopš 1990. gada.

Attiecībā uz PHB emisiju ir pieejami ierobežoti dati par pārējiem vektoriem, izņemot gaisu. Pamatojoties uz piecu dalībvalstu (Čehijas, Francijas, Nīderlandes, Zviedrijas un Apvienotās Karalistes) ziņojumiem saskaņā ar 12. pantu un papildu provizoriskajiem datiem par pārējiem vektoriem, ko Spānija iesniedza saskaņā ar Stokholmas konvenciju, nebija skaidri saskatāms kāds noteikts modelis. Katra dalībvalsts piešķir atšķirīgu svarīguma pakāpi atliekām ūdenī, zemē un atkritumos.

Poliaromātiskie ogļūdenraži (PAH)

PAH ir ķīmisko vielu grupa, kas var dabiski veidoties vidē, sadegot veģetācijai, piemēram, meža ugunsgrēku laikā, bet PAH nāk arī no antropogēniem avotiem, it īpaši no fosilā kurināmā dedzināšanas. Dati liecina, ka PAH emisiju dominējošais avots bija kurināmā, it īpaši ogļu, lietošana mājokļos, kopumā sastādot 57 % no visām emisijām.

2010.–2012. gada dati liecina par emisiju samazinājumu. Saskaņā ar aplēsēm 2012. gadā vidējais gada emisiju daudzums bija par 37 % zemāks salīdzinājumā ar 1990. gadu. Šis samazinājums ir mazāks nekā dioksīnu, furānu un PHB emisiju samazinājums, ko apstiprina EMEP vides monitoringa dati. EMEP vides monitoringa dati liecina, ka kopš 1990. gada PAH koncentrācija gaisā ir samazinājusies par 40 %, salīdzinot ar PHB samazinājumu par 60 % un dioksīnu un furānu samazinājumu par 85 %.

Attiecībā uz PAH ir pieejami ierobežoti dati par pārējiem vektoriem, izņemot gaisu. Tomēr, pamatojoties uz tiem datiem, ko iesniedza četras dalībvalstis (Čehija, Francija, Nīderlande un Apvienotā Karaliste), arī ūdens un atliekas ir būtiski PAH emisiju vektori.

1. tabula. PHB emisiju samazinājums dalībvalstīs

Dalībvalsts	Emisijas gaisā, 1990. g. (kg)	Emisijas gaisā, 2012. g. (kg)	2012. g. emisiju proporcija salīdzinājumā ar 1990. g. bāzes līniju
Beļģija	112	10	9 %
Bulgārija	6	5	83 %
Čehija	773	34	4 %
Dānija	111	42	38 %
Vācija	1672	236	14 %
Igaunija	10	10	100 %
Īrija	68	17	25 %
Grieķija	—	—	—
Spānija	24	29	121 %
Francija	182	58	32 %
Horvātija	486	433	89 %
Itālija	286	217	76 %

Kipra	0,01	0,01	100 %
Latvija	4	1	25 %
Lietuva	6	300	5000 %
Luksemburga	73	Nav paziņotas	—
Ungārija	37	16	43 %
Malta	—	—	—
Nīderlande	—	—	—
Austrija	—	—	—
Polija	2425	735	30 %
Portugāle	65	868	1335 %
Rumānija	135	53	39 %
Slovēnija	417	53	13 %
Slovākija	67	34	51 %
Somija	314	154	49 %
Zviedrija	0,1	0,05	50 %
Apvienotā Karaliste	6645	727	11 %

Salīdzinot šos datus ar *E-PRTR* datiem, var secināt, ka galvenais avots PAH emisijām ūdenī bija naftas rafinēšanas procesi, savukārt būtiski atlieku avoti bija degšanas, metalurģijas un automobiļu remonta atkritumi.

Hlorbenzoli (heksahlorbenzols un pentahlorbenzols)

Pieņemot NOP regulu, III pielikumā jau bija iekļauts heksahlorbenzols (HHB), savukārt pentahlorbenzolu (PeCB) regulas I un III pielikumā iekļāva 2010. gadā, kad to pievienoja Stokholmas konvencijai. Gan HHB, gan PeCB izmantoja kā pesticīdus komerciāliem nolūkiem, bet tie ir arī blakusprodukti, kas rodas rūpniecisko procesu rezultātā, it īpaši ražojot hlororganiskus šķīdinātājus. PeCB izmantoja arī PHB viskozitātes mazināšanai dielektriskajās iekārtās. Gan HHB, gan PeCB var veidoties cietā fosilā kurināmā, atkritumeļļu un atkritumu materiālu degšanas laikā.

Provizoriskos datus par PeCB iesniedza tikai trīs dalībvalstis (Francija, Nīderlande un Apvienotā Karaliste). Nīderlande ziņoja, ka 1990. gadā PeCB emisijas bija 0,8 kg un katru gadu palielinājās, līdz 2012. gadā sasniedza 2,3 kg. Apvienotā Karaliste sniedza aplēses par 2009.–2011. gadu, norādot, ka gaisā nonāca aptuveni 35 kg PeCB emisiju gadā. Francija iesniedza ierobežotu datu kopu par PeCB emisijām no notekūdeņu attīrīšanas iekārtām.

Iesniegtie dati par HHB emisijām gaisā liecina, ka 75 % no visām emisijām radīja metalurģija, kaut gan šajos datos ievērojami dominē emisijas no vienas dalībvalsts — Spānijas. Pārējie emisiju avoti bija lauksaimniecība (6 %), enerģijas ražošana (5 %), atkritumu sadedzināšana

(5 %) un kurināmā dedzināšana mājokļos (4 %). Pārskatot dalībvalstu emisijas 2010.–2012. gadā, nebija skaidri saskatāms kāds noteikts modelis, jo emisijas ES gan pieauga, gan samazinājās, gan arī palika nemainīgā līmenī. Tomēr salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni ikgadējās emisijas ES kļuva arvien zemākas, līdz 2012. gadam sarūkot par 54 %. *EMEP* monitoringa dati visā Eiropā liecināja par būtiskāku HBB koncentrācijas samazinājumu gaisā — kopš 1990. gada tā ir kritusies par 85 %. To nevarēja apstiprināt *AMAP* gaisa temperatūras monitorings Arktikas reģionā, kur bija novērojams tikai neliels HBB koncentrācijas samazinājums gaisā.

Ir pieejami ļoti ierobežoti emisiju provizoriskie dati par pārējiem vektoriem, izņemot gaisu, jo tikai trīs dalībvalstis (Nīderlande, Zviedrija un Apvienotā Karaliste) ziņojumos iekļāva šādu informāciju. Beļģija sniedza papildu datus saskaņā ar Stokholmas konvenciju. Pamatojoties uz pieejamajiem datiem, ūdens un atliekas ir nākamie būtiskākie emisiju vektori pēc gaisa.

NOP emisiju pārskatu izvērtēšana ANO Eiropas Ekonomikas komisijā (2012)

Emisiju pārskatu un prognožu centra (*CEIP*) vārdā 2012. gadā tika izvērtēti⁴ visi NOP emisiju pārskati, kas bija iesniegti ANO EEK. Šajā izvērtējumā bija norādīti katra NOP būtiskie un nebūtiskie avoti. Pēc tam tos salīdzināja ar iesniegtajiem emisiju pārskatiem, lai pārbaudītu, kuru būtisko avotu vēl trūkst un kurš ir būtiskākais katra NOP avots katrā pārskatā, un veiktu citas atbilstības pārbaudes.

CEIP izvērtējums atklāja būtiskas neatbilstības starp ANO EEK teritorijas emisiju pārskatiem, kur trūkst iegūto provizorisko datu caurskatāmības, un to, ka ir nepieciešams viest lielāku skaidrību izmantotajos emisiju faktoros un provizoriskajos datos. Izvērtējumā teikts, ka dioksīnu, furānu un PAH pārskati ir vispilnīgākie un atbilstīgākie, savukārt PHB un HHB pārskatos konstatētas lielākas datu nepilnības.

Tikai četras dalībvalstis (Horvātija, Ungārija, Īrija un Apvienotā Karaliste) iekļāva provizoriskus datus par PHB attiecībā uz lietošanu dielektriskajās iekārtās, kas ir izplatītākais komerciālais PHB lietojums. Attiecībā uz HHB bija minēts, ka sešām no 28 dalībvalstīm (Beļģijai, Kiprai, Īrijai, Nīderlandei, Portugālei un Zviedrijai), kas iesniedza ziņojumus ANO EEK, HHB pārskatu pamatā bija ne vairāk kā trīs avoti. Tā kā HHB var rasties degšanas procesā, rodas iespaids, ka pārskati ir sastādīti nekvalitatīvi.

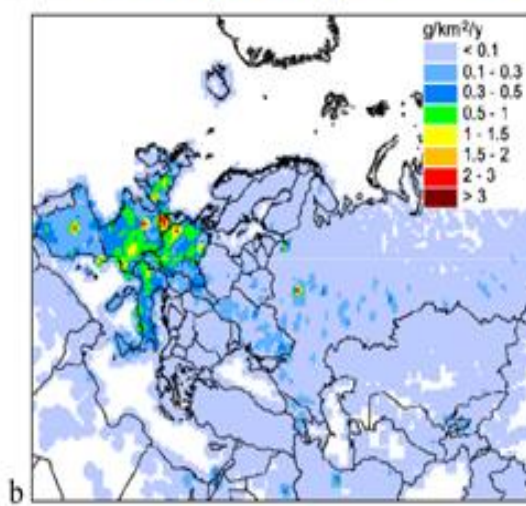
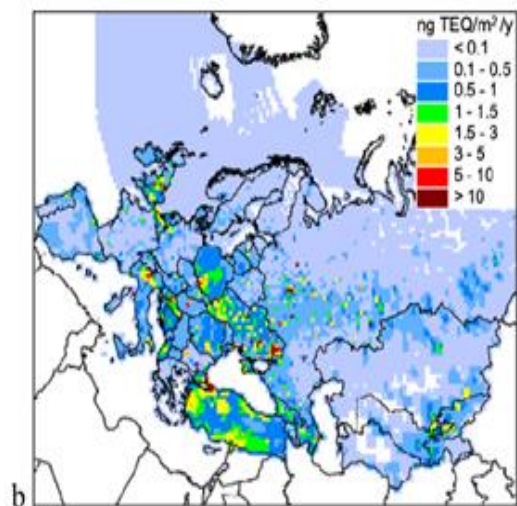
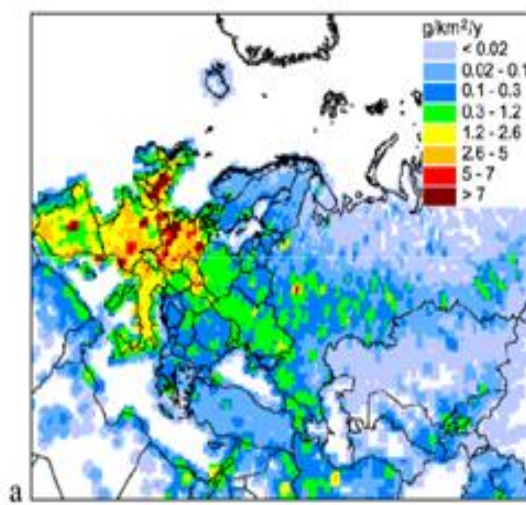
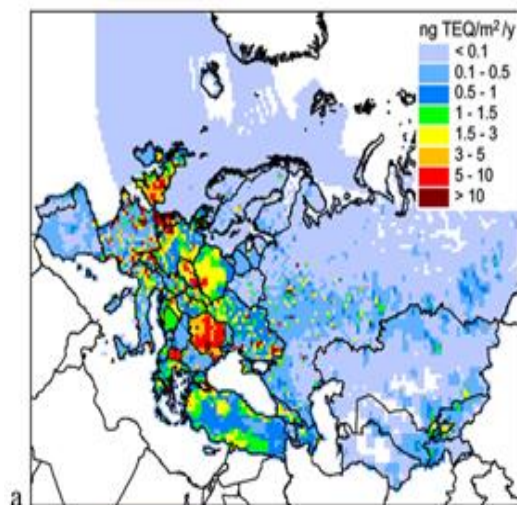
⁴ Mareckova et al (2012), "Inventory Review 2012 – Review of POP emission inventories", Emisiju pārskatu un prognožu centra (*CEIP*) ziņojums.

1. attēls. EMEP monitoringa kartes Eiropai

(“a” diagrammā attēlota koncentrācija gaisā 1990. gadā, “b” diagrammā — 2012. gadā)

Dioksīni un furāni

Polihlorbifenili

4. Pasākumi zināšanu apmaiņas veicināšanai

Tikai 17 dalībvalstis (Beļģija, Bulgārija, Kipra, Čehija, Igaunija, Vācija, Somija, Francija, Ungārija, Īrija, Lietuva, Nīderlande, Polija, Rumānija, Slovēnija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste) iesniedza pilnīgus trīs gadu ziņojumus, bet otro kopsavilkuma ziņojumu laikus iesniedza 22 dalībvalstis. Četras dalībvalstis vispār neiesniedza nevienu gada vai trīs gadu ziņojumu par pašreizējo pārskata periodu, tāpēc nebija iespējams iegūt pilnīgu ainu par dalībvalstu pasākumiem zināšanu apmaiņas, sabiedrības iesaistīšanas un informētības jomā.

Visas dalībvalstis, kas iesniedza datus, minēja, ka ir ieviestas zināšanu apmaiņas un informācijas izplatīšanas sistēmas. Trīs dalībvalstis (Bulgārija, Slovēnija un Apvienotā Karaliste) komentēja, ka ir izmantojušas savus zināšanu apmaiņas tīklus, lai pilnā mērā sadarbotos ar ieinteresētajām personām, izstrādājot nacionālos īstenošanas plānus, tādējādi iesaistot šajā procesā rūpniecības nozari, akadēmiskās aprindas, nevalstiskās organizācijas un plašu sabiedrību, kam bija iespēja sniegt ieguldījumu šajā darbā.

Laikposmā no 2010. līdz 2013. gadam Eiropas Savienība un 12 dalībvalstis (Beļģija, Čehija, Vācija, Somija, Francija, Īrija, Nīderlande, Polija, Slovēnija, Spānija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste) sniedza finansiālu vai tehnisku atbalstu NOP izskaušanai. To lielā mērā sniedza ar organizētu shēmu palīdzību, piemēram, ar Pasaules Vides fonda (*GEF*) vai Stokholmas konvencijas brīvprātīgā trasta fonda palīdzību.

Daudzas dalībvalstis informēja ne vien par atbalstu pasaules mēroga shēmām, bet arī īstenošām valsts iniciatīvām, to vidū par:

- darbsemināru un konferenču rīkošanu starptautiskajiem ekspertiem,
- pētniecības programmu finansēšanu attiecībā uz atkritumu NOP apsaimniekošanu Āfrikā,
- Arktikas uzraudzības pētniecības programmu finansēšanu,
- divpusējo saziņu un zināšanu uzkrāšanu ar trešām valstīm ārpus ES,
- pētniecības programmām par NOP klātbūtni Austrumeiropas valstīs.

Dalībvalstis arī sniedza komentārus par darbu tādās jomās kā informētības vairošana un sadarbība ar plašu sabiedrību. Informētības vairošanas pasākumus dažādos NOP jautājumos ieviesa, izmantojot dažādas iniciatīvas, piemēram:

- informācijas sagatavošanu nolūkā to izplatīt plašai sabiedrībai,
- darbseminārus un seminārus ieinteresētajām organizācijām,
- sabiedrības informētības kampaņas un aptaujas ar mērķi uzzināt plašas sabiedrības viedokli.

5. Secinājumi

Trešajā kopsavilkuma ziņojumā ir aplūkoti visi sākotnējās NOP regulas (Regula (EK) Nr. 850/2004) obligātie aspekti un regulas īstenošana Eiropas Savienības un dalībvalstu līmenī. Šajā sadaļā ir minēti daži secinājumi par paveikto darbu un panākto progresu NOP izskaušanā ES.

Ražošana, laišana tirgū un izmantošana

Ar NOP regulu ir aizliegta NOP ražošana, laišana tirgū un izmantošana Eiropas Savienības teritorijā. Regula pieļauj tikai dažus izņēmumus, galvenokārt attiecībā uz PFOS ražošanu un izmantošanu. Vācija bija vienīgā dalībvalsts, kas pārskata periodā vēl ražoja PFOS. Valstī izmantoja aptuveni 35 % no saražotā daudzuma, kas bija aptuveni 9 tonnas gadā, bet 65 % eksportēja uz citām valstīm, galvenokārt uz trešām valstīm ārpus ES.

Emisijas

Kopumā reglamentējošie pasākumi, ko ieviesa un īstenoja ar NOP regulu, ir panākuši gaidīto rezultātu, proti, NOP regulā iekļauto ķīmisko vielu emisijas Eiropas Savienībā samazinās.

Dati liecina, ka dioksīnu un furānu emisijas atmosfērā laikposmā no 1990. līdz 2012. gadam visā ES ir samazinājušās par 45 %. PHB emisijas kopumā 2012. gadā bija aptuveni par 50 % mazākas nekā 1990. gadā. Saskaņā ar aplēsēm 2012. gadā vidējais gada PAH emisiju daudzums bija par 37 % zemāks salīdzinājumā ar 1990. gadu. HHB emisiju provizorisks dati par 1990.–2012. gadu liecina, ka gada emisiju daudzums līdz 2012. gadam saruka par 54 %. Šos datus apstiprina *EMEP* emisiju provizorisks dati, kas kopumā ataino vēl būtiskāku kritumu šajā laikposmā.

Tomēr šī vispārējā tendence nebija vērojama visās dalībvalstīs, jo dažos gadījumos emisijas pat palielinājās. Jāsecina, ka ir vajadzīgi turpmāki centieni, lai sasniegtu nulles emisiju mērķi (skatīt 1. tabulu).

Dalībvalstu iesniegtie emisiju provizorisks dati bija ļoti neviendabīgi, tāpēc bija ļoti grūti apkopot un salīdzināt datus starp dalībvalstīm un reģionālajā un pasaules mērogā. Ļoti noderīga būtu labāka datu formātu saskaņošana, kas palielinātu iesniegto datu vērtību. Saskaņā ar jauno NOP regulu (Regula (ES) 2019/1021) datu saskaņošanas jautājumu tiks raudzīts risināt ar vienotas ziņošanas veidlapas palīdzību.

Monitorings

NOP monitoringa dati, kas iegūti no *EMEP* un *AMAP*, un attiecīgie dati, kas ģenerēti ar modeļiem, apstiprina emisiju provizorisajos datos novērotās tendences. Visi datu avoti liecināja par to, ka koncentrācijai gaisā visā Eiropā 1990.–2012. gadā bijusi tendence samazināties. Līdzīgus rezultātus kopumā ieguva arī pasaules mērogā, tāpēc var secināt, ka Stokholmas konvencija sasniedz mērķus. Tomēr ir jāatzīmē, ka lielākā daļa datu atspoguļo emisijas gaisā, jo par emisijām ūdenī un zemē ir pieejama visai skopa informācija. Lai iegūtu pilnīgāku ainu, vairāk jāiegulda šādu datu ģenerēšanā attiecībā uz minētajiem vektoriem.

Krājumi un atkritumi

NOP krājumi vai agrāk ražoti produkti, kuru sastāvā ir NOP un kurus vairs nav atļauts lietot, ir jāapsaimnieko kā atkritumi. Atkritumu apsaimniekošanas normas paredz, ka ir jāizvairās no atkritumu kontaminācijas ar NOP un ka atkritumu sastāvā esošie NOP ir jālikvidē.

Atkritumu apsaimniekošanas jautājuma svarīgums bija atšķirīgs dažādās dalībvalstīs un atkarībā no atkritumu veida. Par arvien lielāku atkritumu apsaimniekošanas problēmu kļūst NOP klātbūtne produktos, kuri ir piemēroti un noderīgi reciklēšanai, jo Stokholmas konvencija aizliedz reciklēt NOP.

Kontaminētas teritorijas

NOP regula reglamentē ar NOP piesārņotu atkritumu apsaimniekošanu, kas ir cieši saistīta ar potenciālu zemes kontamināciju, ja atkritumi netiek pareizi apsaimniekoti. Potenciālās zemes kontaminācijas problēma ir jo īpaši izteikta teritorijās, kur agrāk ražoja un izmantoja NOP. Vairākas dalībvalstis jau pievērsušās šai problēmai savos nacionālajos īstenošanas plānos, tomēr ir vajadzīgi turpmāki centieni, lai apzinātu kontaminētās teritorijas, sagatavotu NOP pārskatus un veiktu sanāciju, kā arī īstenotu labāku koordinēšanu un sadarbību Eiropas Savienības līmenī. Lai uzlabotu informācijas apmaiņu par pasākumiem kontaminēto teritoriju jomā, jaunajā NOP regulā (Regula (ES) 2019/1021) ir iekļauta prasība dalībvalstīm un Komisijai apmainīties ar šīs jomas informāciju.

Datu kvalitāte un saskaņība

Emisiju pārskatu provizoriskie dati liecina, ka dažādu dalībvalstu atšķirīgie provizoriskie dati rada potenciālas problēmas, jo šos datus ir ļoti grūti vai pat neiespējami salīdzināt. Viena no būtiskākajām problēmām ir tā, ka dalībvalstis neizmanto saskaņotas pieejas datu vākšanai un ziņojumu sagatavošanai. Turklāt ir norādes par to, ka datu pilnīguma pakāpe ir ļoti dažāda, un rezultātā, visticamāk, daudzas dalībvalstis — tiesa, ne visas — iesniedza nepilnīgus ziņojumus. Dažas no šīm problēmām varētu atrisināt ar lielāku atbalstu un saziņu starp dalībvalstīm. Sadaļās par zināšanu apmaiņu un tehnisko atbalstu bija uzsvērts, ka tiek uzsāktas daudzas iniciatīvas, taču dalībvalstis lielākoties darbojas savrupi, un rezultātā pasākumu ietekme nav pietiekami liela.

Šeit varētu palīdzēt divpusējas iniciatīvas (saziņa un zināšanu vairošana starp dalībvalstīm un ar trešām valstīm ārpus ES), it īpaši attiecībā uz papildu atbalstu, emisijas pārskatu provizorisko datu izvērtēšanu un kritēriju noteikšanu šiem provizoriskajiem datiem. Paredzams, ka šo datu kvalitāti un saskaņotību uzlabos Ķīmiskā monitoringa informācijas platformas (IPCHEM) sistemātiska izmantošana tam, lai NOP monitoringa datus uzglabātu, apstrādātu un pārvaldītu, kā noteikts jaunajā NOP regulā (Regula (ES) 2019/1021).